

LOKVE .

edju zaboravljene, ali u svakom pogledu zanimljive krajeve spada i okolica lokvarska. U ovom kraju ima toliko prirodnih krasota, da čovjeku treba nekoliko dana, ako ih želi i površno razgledati. Samo mjesto iztiče se najljepše sa kolodvora, koji se podignuo visoko iznad pećina. Lokve je zaokružio cio niz većih i manjih vrhova, tmastih jela i smreka, a daleko tamo diže blijedu glavicu svoju velebnj Risnjak. Od vrha Golubinjaka pak do Srednjega jarka protegnula se duboka i uzka valovita dolina, a s desna poredale se uz Lujzinu cestu Lokve 730 m nad površinom morskom. Sa sjeverne strane izbočile se vapnene pećine, a na njima stoje tri propela. To ti je Kalvarija, na koju vodi priličan broj izklesanih stuba.

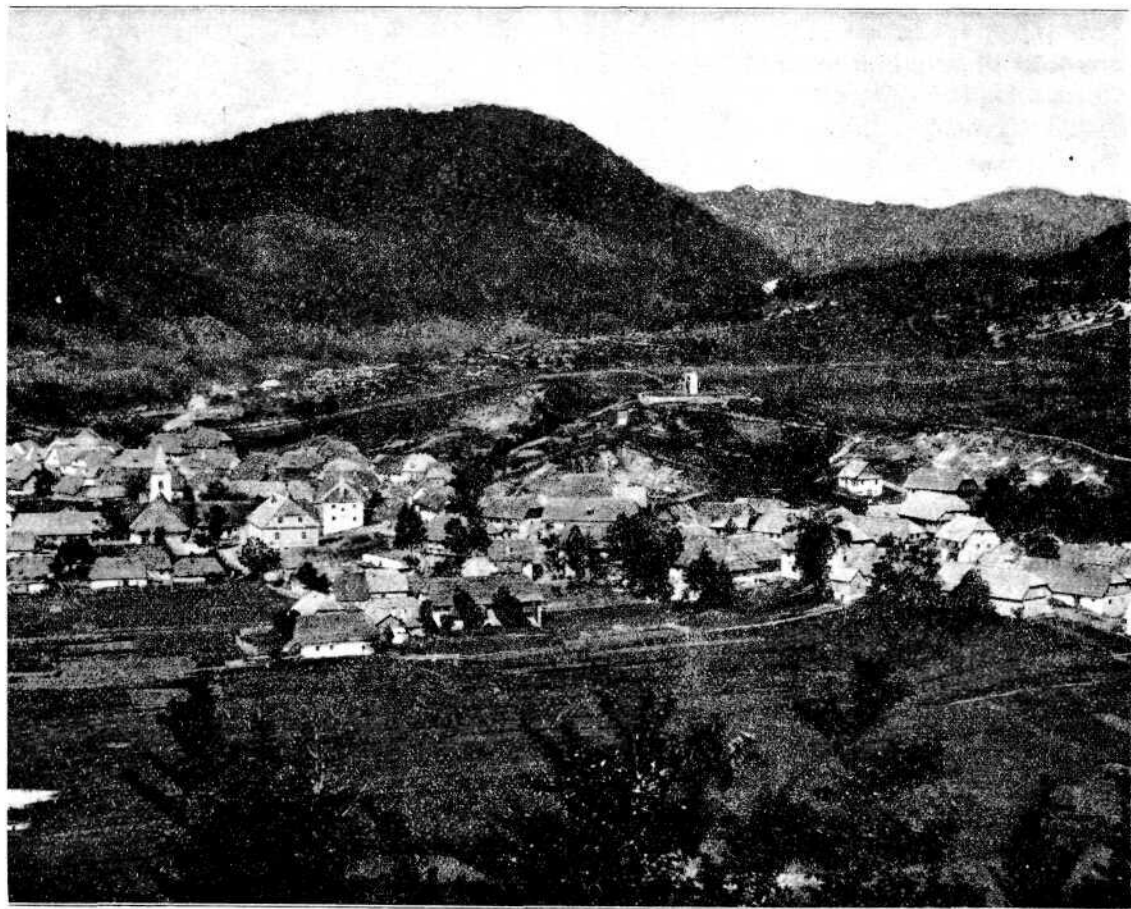
Lokvarskom dolinom vijuga se potok »Mala voda«, dolazeći iz Mrzle vodice preko Srednjega jarka. Obale mu obrubljuju njive i polja, po kojima krumpir, grah, zob i ječam liepo uspievaju. Kako je dolina lokvarska sa sjevera, juga i iztoka pećinama zatvorena, to bi potok cielu dolinu zaplavio i u potok pretvorio, kao što to nekoć valjda i bijaše, da priroda vodi nije dala oduška. U tomu nalikuje ova dolina Ličkomu polju, gdje Ličanka na dva mjesta uvire.

Tekući Mala voda pravcem jugo-iztočnim, okrene na jednom iztočno i propada u lokvarski ponor, jedno 10 časaka od samoga mjesta daleko. Ponor je puknuo u vapnenim pećinama, te je na 10 m dug, a 6 m širok. Kad o proljeću voda nabuja, ponor je ne može na jednom progutati i za to Mala voda zaplavi jedan dio lokvarskoga polja. Nu onda se nadje još po koje ždriecle pod Golubinjakom, koje vodu pomaže gutati.

Lokve su pravo gorsko mjesto, broje do 3000 duša, a Lokvarci kao brdjani osobito su vješti drvari. Kao što nema nad Primorca zidara za kamen, tako nema nad Lokvarca,

Fužinarca i Mrkopljanina drvara. Iz Lokava izvažaju se u veliko bordunali (velike grede), jarboli, daske, duge, letve, šindre, što se sve priredjuje iz šuma, koje su liesom bogate.

Potruđi se, cienjeni štioče, sa mnogom u pilanu, da joj prostorije bolje razgledamo. Velika dvorana u koju stupimo, radionica je, a da možemo razgledati cijeli postupak, kako od debala daske režu, treba da se približimo k velikoj pili. Uz nju rade samo dva radnika. Sa skladišta, koje se proteglo iza pilane, dovezu na kolima veliki kus jelovine ili smrekovine, koja se ima razpiliti, te ga stave do pile, odkuda ga neopisivom lakoćom bace na priečnice i tako naravnaju, da ga zubi pile odmah zahvate. Pila već radi.

L O K V E .

Najprije odpili vanjski obli dio kusa, što se zove »škorac,« a tad drugi dio »podškornicu.« Sad tekar dodju na red prave »piljenice,« nu nje pili druga pila, koja na jedan mah može da izpili 24 daske. Ali dok ona to razpili, razgledajmo malo, što se događa sa škorcima i podškornicama. Oni, jer su preuzki za daske, bacaju se preko prozora, odkud ih nose na manje skladište i tu nakladaju. Podškornice dolaze pod zube kružne pile. Pila se kreće veoma brzo, a pred njom i za njom stoji po jedan radnik. Ovaj s priađa, primakne najprije jedan kraj podškornice k pili, a kad je ona dosta duboko zarežala, prihvati joj kraj drugi radnik, te podškornicu poteže. U čas joj je jedan dio obrezan. Letva se baci preko prozora, a tada se pili drugi kraj, a obrezana daska baci na stranu, odkale je nose u skladište.

Nu i velika je pila svoj posao svršila; razpilila 24 daske. Sad se one oduzimlju, bolje se među na jedan kraj, kvrgave na drugi. Medjutim dodje i jedan radnik, da daske pečati, a drugi ih bacaju na kolica i po tračnicama pred skladište voze.

Do radionice je druga pomanja soba sa raznim orudjem za popravljanje strojeva, a s druge su strane strojevi. Pod njima je parni kotao i radnici, koji piljevinu lopatama zgrću i u peć kao gorivo bacaju.

Nedaleko parne pile, uz obronak prama Maloj vodi, uzdiže se s desne strane brežuljak, a pod njim, tik do hladne vode, medju bujnom zeleni lieske i vrbe, podigao se »lokvarski fratar,« zaustavljajući svakoga, koji onuda prolazi.

Kraj vode nadigla se široka pećina poput podnožnika, a na njem lokvarski fratar na 6 m visoko. Na satvorini razabireš glavu, preko prsiju složen ruke, gledaš noge, a pod njima podstavak na komu lokvarski fratar stoji. Bog zna, je li to stvorila ruka čovječja ili se prirodi potitirati htjelo tvornom snagom svojom?!

Dolomitne pećine.

Hoćeš li, da se čudiš i diviš, da možda vidiš što je strašno, velebno, divlje, a ti se potruđi do drugoga čudovišta lokvarske okolice, do njezinih dolomita. Ako i nisu toli velebni, kao oni u tirolskim i švicarskim Alpama, to su oni vele znameniti i svakoga uvažanja vredni. Divio im se, bivši u Lokvama, pokojni glasoviti botaničar Mucij vitez Tomasini, divio akademik Vukotinović, prof. Stošić, a i ja, koji sam primjerice strahote Krasa u Primorju razgledao, pak i sam Lokvarac do njih te upućuje i njihovo ime nekim ponosom izgovara, kao i ime vrha Golubinjaka, koji im je maticom.

Sa jugo-iztočne strane Lokava, protegnuše se ove zanimive i čudnolike pećine na nekoliko stotina metara daleko. Najprije teku od jugo-iztoka prama zapadu, a tad okrenu kraćim trakom sjeverno. Svaka je pećina za se skoro vrh, na koji se teško uzpeti, jer silne stiene osovce padaju, nu kad si se uzpeo, pregledavaš ih na daleko nazrievaš strašne razpukline, špilje i jamurine; gledaš orijaške jele i smreke, te napokon zuriš izmučen od čuda u grobnoj tišini, koja u ovom kraju vlada.

»Dolomitne stiene mienjaju se ovdje, sad na bijelo, sad na crljeno, sad na zeleno i svagdje se može razabrati, kako su se pojedini slojevi ponešto nadignuti, izlučivali. Tim redom nepromienjenim ide stienje dolomitno do Mrzle vodice, gdje se pojavljuju ugljevni pjeskari sa rudom željeznom«*).

Na podnožju Golubinjaka najljepše se iziće, dočim ih unutra debela zemlja i gusta šuma pokriva. Voda liže i izjeda ove silne pećine, stvarajuć oštrice, bridove i kukove, a u utrobi je kroz vjekove izdubla špilje i ine šupljine. Pred stienama proteglo se valovito polje Javornik i otišlo zapadno u duboku kotlinu, a medju labirint dolomitnih stiena. S desna teku pećine na koju stotinu metara, okrenu tada sjevero-zapadno, a onda jednim krilom iztočno, zatvarajući pomenutu kotlinu sa triju strana.

U početku desnoga krila osovila se velika dolomitna stiena, a do nje druga, dvojinom veća, nagnuvši se glavicom na koso, a medju tim stienama ostao je otvor poput hodnika, odkuda ti puca vidik na daleke planine. Na prvoj stieni poraslo je sedam vitih smreka, a medju njima jedna poveća, bleda okostnica, jer je ili usahnula ili je grom ošinuo. Sad ti se dražestno reda smreka do smreke, okitivši bujno cielu desnu stranu. Hoćeš li napried, zaustave te velike orušine, nu ti ih obadji ili se propinji i uzpni zatim malo uzbrdice pak evo čuda: uvalila se u dolomit špilja do 60 m široka, a 20 m visoka. Pred njom leže odrušeni silni balvani, obrasli debelom mahovinom, tajnocvietnim paprat-

*) Ljudevit Vukotinović: »Prinesci za geognoziju i botaniku Hrvatske« Preštampano iz XLIV. knj. Rada. Zagreb 1878. str. 16

DOLOMITNE STIENE KOD LOKAVA.

njačama, zapleteni šikarom, grmljem, zakrčeni trulim smrekama, da se težkom mukom probiješ. Špilja je posve vidna i suha, sige u njoj nema, ali i malo života. Nad glavom mi prhnula jedna poveća sova, koju sam u njezinom skrovištu uznemirio bio. Kad si ovdje, nekako ti tiesno, čami ti prolaze tielom, te nehotice polaziš dalje. Nukamo? Opet u duboku kotlinu, kojoj se u zaledju nasadio dolomitni vrh. Sada okreni uz lieve stiene ove kotline, pak te opet zaustavi špilja, u kojoj se svjetlo za malo izgubi. Duga je 21 m, visoka 1 i po m, a na kraju 2 m široka. Pred ulazom postavio se veliki dolomitni balvan poput zida, a na

okolo opet smreke stolaktice. Čim sam dalje išao, tim se svjetlo više gubilo, a pogledavši prama kraju, razabrah, da se nešto gublje i da se dva oka zakriesiše. Jednim mahom bijah na kraju špilje, te potrčah preko livade, čekajući, da će sigurno goso medo izaći, nu mjesto njega dotrči za mnom mali pas, skaćući i mašući repom. Taj je psić za nama iz Lokava došao, a preda mnom unišao, a da ga ni vidio nisam.

Od špilje kreni preko polja do onog niza dolomitnih stiena, koje se protegnuše zapadnim pravcem. One su zanimive već svojim položajem, jer se nadignuše na koso u tri reda poput ogromnih coullisa. Kad si pošao šumom uzbrdice, zaustavljaju te »Lokvarska vrata.«

Ovaj zapadni dio dolomita, opet je za sebe osobiti sviet, pun krasota i divota. U zadnjem redu otvoriše se naravna gotička vrata, preko kojih ulaziš u protivnu stranu dolomitnih stiena.

Lokvarska su vrata 4 m široka, 8 m visoka, a zidovi na 5 m debeli. Na vratima osoviše se dolomitni kukovi, a po njima jele, smreke, lieske i jarebika Iza vrata pukla je opet duboka kotlina 40 m široka, opasana visokim stienama.

To su ti zanimivi lokvarski dolomiti, po kojima sam se teško i mučno verao i penjao, nu pregledasmo ih tako, kao prije nas, sigurno nitko. Ali s njima ne dokrajčuju lokvarske krasote, jer nam se još valja potruditi u podzemaljski sviet, u veliku špilju, koja leži nad Golubinjakom u vrhu Bukovcu, a na koju me upozorio gostioničar, gosp. Juraj Majnarić idući mi sborom i tvorom, te riedkom požrtvovnošću, na ruku, čega radi mu se i ovdje svesrdno zahvaljujem.

Dne 14. kolovoza, poslie podne, spremismo se, da razgledamo spomenutu špilju. K nama se pridružiše na svom konjicu gg. P., Š. i još dva gospodičica, pak vodić, koji je uz posviet i ostale stvari nosio. Idući preko liepoga lokvarskoga polja, dodjosmo za četvrt sata u seoce Sljeme, koje leži pod istoimenim vrhom. Kroz vrh juri 320 *m* dugačkim prorovom željeznica prama Delnicama. Od ovdje do Bukovca trebasmo još četvrt sata, a tad skrenusmo, medju mrkim smrekama uzbrdice i dodjosmo pred špilju, koju Lokvarci »Velika pećina« zovu. Pred 3·8 *m* širokim i 1·6 *m* visokim ulazom uzpinju se silne pećine, a po njima vite smreke i jele. Tu posjedasmo, da malo odahnemo, a tad se zaputismo 54 *m* dugačkim hodnikom, u koji svjetlo na daleko prodire. Na kraju mu se otvara dvorana 10 *m* široka i polukružna svoda. Sigastih prilika ne ima u njoj, niti nadjosmo tekuću vodu, koja bi dosta jaka bila, da stvori pred ulazom

NA PUTU IZ LOKAVA U GEROVO.

krasan vodomet, kako to neki M. u jednom domaćem časopisu spominjao, ali ne vidjesmo niti hodnik, koji bi se u troje razgranjivao, niti hodasmo po špilji 2 sata, kako bi to isti pisac htio.

Od dvorane skrene se iztočno poduljim trakom, onda jugo-zapadno, zatim opet iztočno i napokon zapadno. Čim se dalje ide, to se špilja sve više suzuje, a u zadnjem odjelu, gdje čovjek nizbrdice ide, tako se suzi, da samo pognut možeš napried. Ovdje se tekar sigaste prilike razvijaju. Na kraju odjela je školja, kojom se čovjek provući može, nu kad je to učinio, tad ga iznenadjuje prekrasna prilika, posve nalik na šator u postonjskoj špilji.

Ovdje moglo bi se još i dalje, ali mučno, ali kako nam je zublja sve više mračila, moradosmo natrag. Ipak sam na 88 *m* daleko prodro, a tko za mnom u ove strane dodje, tega podzemni sviet zanima, neka špilju dokrajči i na vidik iznese njezine krasote, kojima dalje sigurno obiluje.

U špilji ne nadjosmo ništa, do jednu vrst sitnoga pužića, kojega je prof. Stošić žalibože posije izgubio. Po mom sudu bijaše to riedki *Zospeum alpestre*, koji živi u i Ozaljskoj špilji.

Svršiv i taj put, krenusmo opet u Lokve, gdje se na večer na prijateljsku zabavljasmo, a sa Velikom pećinom završismo naša iztraživanja u znamenitoj okolici lokvarskoj.

I Lokvarci se digli, kako će svoj kraj poljepšati, putniku put olahkotiti i boravak u Lokvama, koliko je moguće više, zasladiti. Tako je načinjena staza, što vodi iz Maloga Golubinjaka prama kolodvoru, dočim u Velikom Golubinjaku urediše strieljanu. Od ovdje vodi prezanimivi put kraj dolomita i pećina u kojima gnjezde golubovi. Blizu Lokava sagradiše na zgodnu mjestu kraj Male vode i kupalište, te se tako i Lokve spremaju, da osvanu u novom ruhu, što sve bilo skoro, i u dobri čas!

Priroda Gorskoga kotara veličanstvena je u svako doba godine. U zimi ju uzveličavaju ogromne šume crnogorice, koje se naročito iztiču tamo, gdje je porasla i ugledna breza. Neopisive su ono vite jele i smreke, kad je po njima palo inje, kao najskupocjeniji dragulji, prelievajući i titrajući o suncu ili na bledom mjesječnom sjaju. Oko ne može, da se od divotnih onih prilika odvrne, jer su u noći tako čarobne, kao da ih upriličiše vile—planinkinje. Kolike li opet promjene za putnika, kad se je oprostio sa Gorskim kotarom, i stupio na prag Hrvatskoga Primorja, zagledao more i čarno Primorje i stupio iz sniega, leda i inja — medju zimzelene, masline i lovorike.

